

I znanje: politička usmirenja (18)

Najzbudljivije pitanje razgovor pomašnic, sastanaka na rastoki, štamtišov i drugih prilika je razgovor o politici, ki zna biti čudakrat i jako bučan i strastven, sve do danas. A čisto nam je nestvarno, da ne velim folišno, projicirati današnje političko stanje na prošla ljeta, osobito na početak političkoga Gradišća u Austriji. Austrija i Madjarska ni daleko nisu bile sinkrone u političkom životu (mislim ni u drugi posli ne!) a to čudakrat izgubimo iz vida u procjenjivanju prošlosti.

Povijesni događaji se ne moru potpuno razumjeti s današnje perspektive, mora se za približno potpuno shvaćanje pokušati rekonstruirati ondašnje prilike i iz njih tumačiti pojedine političke korake, nek tako moru biti istinitiji u smislu povijesnih procesov, morebit ali za danas nerazumljivi. Danas smo dalje u stvarnom duhovnom i povijesnom razvitku i mislimo da cijeli svijet mora u prošlosti i sadašnjosti tako funkcionirati. Zvana toga politička pitanja, usmirenost nadvladava kulturnopolitičke vridnosti i dobiva prednost u procjenjivanju situacije.

Medtim ali to nije tako! **M**Ako si pogledamo živopise gradišćanskih političarova, političkih zastupnika, svejedno da li se oni školovali na Ugri ili u Austriji bili su u stvarnosti vezani na ugarske političke kruge, stvarnosti i proizlazili iz njih i morali se naučiti, prilagoditi, uvježbati na političkom parketu u Austriji. Ni jedna partija nije na tom putu iznimka, svejedno kako bi ona kanila dokazati da to nije bilo tako. Na drugoj strani austrijski politički krugi su primali velikom skepsom aktiviste političkoga života zapadne Ugarske, tribate si samo pogledati imena javnih zastupnika politike, uprave i crikvenoga života prve ure,

pak ćete se sami čuditi. Stručnjaci gradišćanske povijesti i kulturnoga života su mi većkrat dokazivali da je svist Gradišća, nove domovine = Austrije bila u Prvoj Republici doista labava i da se je stoprv po Drugom svitskom boju, na primjeru Istoka-Zapada, Željeznoga zastora, Hladnoga boja ustaložila i dobila kripkost na djelu.

Reprezentanti političkih usmirenj su se morali friško prilagoditi austrijskim društvenim prilikam i stvoriti od nule strukturu za novostvorenu saveznu pokrajinu imenom Gradišće. Prvu strukturu je dostala Socijaldemokratska stranka – Sozialdemokratische Partei = SDP, 09.01.1921. u Bečkom Novom Mjestu, slijedi Kršćanskosoci-

Grob Mate Čmarića u Klimpuhu
foto: arhiv HN

Ada, svejedno da li je to Abio Lovre/Lorenz Karall (CSP), Ludwig Leser (SDP), Ignaz Till (SDP), Michael Gangl (Crikva), Johann Thulner (CSP), Karl Wohlinger (...), Amon Karl (...) i puno drugih, svi su oni izrasli iz zapadnougarskoga prostora i bili potsvisno, pečatljivo vezani na ta politički žitak. I tako su agirali u političkom životu u prvi decenija u Gradišću. Mi Austrija, vi Ugarska/Madjarska! A to sve skupa se je činilo jako čudnim za Austrijance zapadno od granice nekadašnjega Ugarskoga Kraljevstva. Iz toga slijedu vici, grube šale na račun Gradišćancev i danas, smišne primjedbe ostale Austrije kako o Gradišću tako i i Gradišćanci.

jalna stranka – Christlichsoziale Partei = CSP, 14. 04. 1921. u Beču, pak dojde Landbund ili Burgenländischer Bauernbund, 22/23. 12. 1921. ljeta u Deutsch Kaltenbrunn i na zadnje Velikonimška stranka – Grossdeutsche Volkspartei, 02. 02. 1922. u Kiseloj Vodi. Sve su ove partijske organizacije raspušćane u kriznom ljetu 1934. i stvorena jedna jedina politička struja staleške države „Vaterländische Front“ = VF. Posebno se mora istaknuti neuspjeli pokušaj postaviti na noge „Hrvatsku Stranku“ 1923. ljet, ka nije dobila mandata. Akoprem su se velike partije ujedinale 1923. ljeta da neće stvoriti privatne partijske paramiliterske organizacije, nisu se držale toga ujedi-

1 GRADIŠĆE O O ljet piše Nikola Benčić

njenja. Već na prijelazu 1925./26. ljeta su Frontkämpferi počeli u sridnjem Gradišću vabljenjem i bili usko povezani sa centralom u Beču. To je izazvalo protivgibanje od socijaldemokratov, ki su postavili tzv. Republikanischer Schutzbund što je moralo izazvati konfrontaciju, ka je pukla 30. 01. 1927. ljeta u Šundrofu (*Schattendorf*), ki događaji su produbili grabu med velikimi strankami i što je peljalo direktno u krizno 1934. ljetu. Zanimljivo je, da su bečke novine Hrvatom u Gradišću kanile porinuti „Duraka“ na ti događaji u čemu je bila samo istina, da su Hrvati iz okolice Šundrofa (*Schattendorf*) u velikom broju bili zastupani na jednoj i na drugoj strani i da je ravno jedan Hrvat iz Klimpuha (Mate Čmarić) platio krizu sa svojim životom.

Moramo ali istaknuti, da se je svaka partija jako trudila uvezati (zbog broja biračev) i Hrvate u svoje rede i to je morao biti i glavni uzrok, da su tako vehementno, podmučkoma napadali i škodili Hrvatskoj Stranki. Povijest ➔

➤ velikih gradišćanskih partijov imamo dobro obdjelano: CSP od Güntera Ungera (1965. BF 49) i SDP od Geralda Schlaga (1969., BF, Sonderheft II), kot i Johanna Krieglera u »Politisches handbuch«-u (1972.). Velikonimška stranka je vidila med Hrvati značajan izbirački potencijal i peljačtvo (Walheim) je bilo u razgovoru s Hrvati, protiv čega se ali gremij zemaljskoga peljačtva suprotstavio (Heidrich, »Burgenländische Politik in der Ersten Republik«, 1982., 55) zato se obratili i na savezno peljačtvo u Beču ko im je odgovorilo: *von einer Aufnahme der Kroaten in die Partei abzusehen*, što ali kasnije nije pačilo Hrvatima da stupu u ilegalni pokret nacionalsocijalistov.

Morebit da nam velu nešto imena zastupnikov iz hrvatskih sel iz prve periode zemlje (zato navedemo neka prez kompletne liste): CSP: Bauer Franz-Cogrštof, Jandriševits Petar-Čemba, Karall Lorenz-Veliki Borištof, Millešits Martin-Gijeca, Kruesz Johan-Celindof; SDP: Anton Probst-Vorištan, Schneider Stephan-Uzlop, Springschitz Stefan-Cindrof, Tomsich Koloman-Čemba, Zlatarits Karl-Rorigljjin, itd-itd. U seli se točno spominjaju ljudi, ki su igrali kakovu političku ulogu u selu i pokrajini. Za vrime staleske Austrije su imali staležni mandat: Robert Berlakovich-Filež., Ignac Horvat-Nova Gora, Johann Horvath-Pandrof, Lovre Karall-Veliki Borištof, Johann Kruesz-Celindof, Oskar Mikula-Čajta, Karl Stöger-Gijeca i još neki drugi u drugi funkcija.

Po Drugom svjetskom boju su tradicionalnim partijam CSP i SDP došle Zeleni-Die Grünen (1986.) i VdU-Verband der Unabhängigen (1949.), FP-Die Freiheitlichen (1955.) FPÖ-Freiheitliche Partei Österreichs, a KPÖ-Kommunistische Partei Österreichs (1945.) je u potpunosti izgubila svoje birače.

Za dicu – čitanje na glas svaki utorak

Jelena i Filip Tyran svaki utorak (18.30) čitaju i za dicu na YouTube-kanalu Hrvatskoga centra

Hrvatski centar je pred kratkim pokrenuo posebnu ljestvicu virtualnoga programa, ponude na svojem YOUTUBE-kanalu: Čitanje na glas. Tim želju približiti knjigu kao medij za upoznavanje književnoga svita – bitnoga za djetetov razvitak. Uza to, čitanje naglas utiče na razvitak jezičnih vještina i obogaćenje rječnika kod dice. Ugodno se smjestite i poslušajte priče ke su vam ovput pripravili Jelena i Filip!

BEČ – Utorkom u (18.30) na YOUTUBE-kanalu Hrvatskoga centra

📖 15. juni (utorak; 18.30) »Smrveni i Smlavi | Die Schnett und die Schmoos« – Julia Donaldson, Axel Scheffler

📖 22. juni (utorak; 18.30) »Vjeverice svadalice | Die Streithörnchen« – Rachel Bright, Jim Field

📖 29. junija (utorak; 18.30) »Mjesta ima na metli svima | Für Hund und Katz ist auch noch Platz« – Julia Donaldson, Axel Scheffler. (uredn.)

Predsjednici i potpredsjednici Savjetov pri skupnoj presici u Borti foto: tereza grandić

kkkomentar

Boj na gradišćanskoj granici

Da, ti si dobro štiao: Boj na granici. Ako se sjedeš na klupčicu na primjer u Filežu, ćeš tokom jedne ure viditi bezbrojno čuda policijskih i vojačkih vozila, ali ne samo nekakova vozila ili manje buse nego i naoružane s automatskim puškama.

Kakov turist ili koč-toč Gradišćanac i Gradišćanka će si znamda misliti, kamo sam vo sada došao – su ovde kakove vojne igre, je ovde kakova parada, ili je ovo ipak to zač je vojska ovde, ča ozbiljnoga?

Ne projde dana, da na gradišćanskoj granici ne bi uložili kakove bigunce. Ako živiš kade pokraj granice onda si sigurno i ti jur opazio klupko ljudi a oko njega ili vojska ili policija. Niti koronavirus nije mogao prekinuti ove vale biguncev. Če onda ova teška vojna oprema moć ča minjati?

Situacija nije laka niti za bigunce niti za vojsku/policiju. Na jednu stran kaniš tomu siromahu pomoći, a na drugu stran se moraš držati na zakone i odredbe. A ovde nastaje za vojsku ozbiljno – kontrolirati granicu pod svimi uvjeti kot u boju. Samo da se – na samu sriću – iz druge strani ne strilja.

Za stanovništvo to ipak nije lip kip, ako vidiš stalno tu škuro zeleno/kafekku farbu ku je svaki poznao uglavnom iz televizora. Na drugu stran prez ove farbe i već ki ne more. U gradišćanski centri za testiranje i cipljenje prez vojske ne ide, a prez testa/cipljenja još nije potpune slobode.

Druga fronta za vojsku – ov boj mislim odobrava ali cijelo stanovništvo.